

ՔՐԻՐԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏ

ԱԶԳԱՅԻՆ, ԳԻՏԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ԺԲ. ՏԱՐԻ 17 ՄԱՐՏ 1901 ԹԻԻ 11

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Տասնեւիններորդ Դար.—Դիտութիւնը

Յակոբոս Հ. ձեռնիգեան

Խոշարկութեան Ոգին

Յովսէփ Յ. Թորիկեան

Եբրայական Դրականութիւնը

Արշակ Ա. Ալայոյանեան

Մանկամարդ Որբեւայրին (Իրանի Պարսկ-
Քիւն)

Մկրտիչ Ա. Թուրեան

Տաղ Մեմակեցութեան (Որսանալը)

Ալեքսանդր Բօք

Խաւրքերդ եւ 19րդ Դարը

Աղուր Ա. Եռետեփ

Կենսագրութիւն մը Մ. Գալուստեան

ՀԱՏԸ 40 ՓԱՐԱ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՍԱԳԱԵԱՆ

ՔԻՒՐԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏ

ԱԶԳԱՅԻՆ, ԳԻՏԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ԺԹ. ՏԱՐԻ.

17 ՄԱՐՏ 1901

ԹԻԻ 11

ՐԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

1. ԲԻԻՐԱԿՆ առ այժմ կը հրատարակուի լաբարը անգամ մը:—2. Տարեկան բաժնեգինն է Պոլսոյ եւգաւառներու համար 50 դր., արտասահմանի համար՝ 5 ռուպլի կամ 12 ֆրանք կամ $2\frac{1}{2}$ տոլար, քաղաքացիական ծախքը խմբագրութեան վրայ:—3. Ձեռքէ կը ծախուի հատը 40 փարայի:—4. Հրատարակութեան վերաբերեալ նամակ կամ գրութիւն պէտք է ուղղել՝ Րապիդ Գօլէն, Բրոք. Յ. ձեռնգրեանի, իսկ բաժանորդագրութեան արձանագրութիւնները եւ բաժնեգինները պէտք է ուղղել Տնօրէնութեան, Կ. Պոլիս, Ղալաթիա, Գուրլուելու Խան քիւ 7, Սագաեան Տպարան:—5. Անվնար նամակ կամ գրութիւն չընդունուիր:—6. Տառը օրինակի բաժանորդ բերողին մէկ օրինակ նուէր կը տրուի:

ՏԱՍՆԵԻԻՆՆԵՐՈՐԴ ԴԱՐ

ԳԻՏՈՒԹԻՒՆԸ

Նկարագրելէ վերջ անցնող դարու քաղաքակրթութիւնը, նկարագրինք նաեւ համասփուն անոր գիտութիւնը: Նախ, պէտք է զիտնալ թէ ի՞նչ կը հասկցուի գիտութիւնը ըսելով: Այս կէտին վրայ որոշ եւ յստակ դադար մը ամէն պարագայի մէջ չառ կարելոր է: Գիտութիւնն է ճանչնալ եւ գիտնալ այն օրէնքներն որոնցմով է որ տեղի կ'ունենան բնութեան մէջ ամէն տեսակ շարունակական փոփոխութիւններ. մարդն ալ մէջ տննելով, գիտութեան հիմունքը կը կայանայ միակերպ փորձառութեան մէջ: Եղևութիւններն երբեք գիտութիւն չեն, բայց միջոց են գիտութեան Պէտք է մեկնել եղևութիւնները, բայց այն մեկնութիւնը պէտք է որ համաձայնի ամէն տեսակ փորձառու-

թեան հետ, եւ առ է ճշմարտութեան փորձաքարը զոր ի ձեռին ունինք: Եթէ չընդունինք զայս, ընդունած կ'ըլլանք թէ բներեւոյթներն իրարու հետ անհրաժեշտ յարաբերութիւն չունին:

Ճշմարիտ գիտութիւնը այն յարաբերութիւնը ճանչցած է, եւ այդ գիտութիւնը մասնաւորապէս ԺԹ. դարու գիտութիւնն է: Ինչ որ ծանրութեան օրէնք կը կոչենք, պէտք է որ համաձայն ըլլայ երկրաբանութեան, բնախօսութեան, ընկերագիտութեան ու նաեւ աստղաբաշխութեան եղևութիւններուն հետ, եւ եթէ զանուի ընկերաբանական եղևութիւն մը որ պարզապէս անհամաձայն ըլլայ ծանրութեան օրէնքին հետ, այն ատեն պէտք կ'ըլլայ մէկդի դնել այդ ծանրութեանը

օրէնքը: ԺԹ. դարու գիտութիւնը ա՛յնքան յառաջացաւ եւ բոլոր ուրիշ գարերու գիտութիւնը անհունապէս զերազանցեց, իր ձեռքն ունենալով սա մեծ սկզբունքը թէ ճշմարտութիւն մը պէտք է որ հաստատութիւն դառնէ ամէն տեսակ աղբիւրներէ: Առաջ գիտցուած չէր, ոչ ալ երեւակայուած էր որ երկրաբանական կամ քիմիաբանական եղելութիւնները որ եւ է կերպով յարաբերութիւն մը կրնային ունենալ աստղաբաշխական իրողութեանց հետ, եւ կամ հոգեբանական եղելութիւն մը կրնար կապ մը ունենալ քիմիական կամ բնախօսական իրողութեանց հետ: Այս յարաբերութեանց միջոցաւ էր որ գիտութեան այլ եւ այլ ճիւղեր ա՛յնքան յառաջացան եւ մէկզմէկ ալ յառաջացուցին: Այս կերպով էր որ նաեւ նոր գիտութիւններ ալ գոյացան: ԺԹ. դարու սկիզբը գոյութիւն չունէին լծաւ հետեւեալ գիտութիւնները. — Ֆիզիքական աստղաբաշխութիւն, Ֆիզիքական աշխարհագրութիւն, երկրաբանութիւն, բուսաբանութիւն, քիմիաբանութիւն, ջերմութեան, լոյսի եւ ելեքարտիկանութեան գիտութիւնները, հնէաբանութիւն, կենսաբանութիւն, ջրաբանութիւն, հոգեբանութիւն, մարդաբանութիւն, բնկերաբանութիւն, պատմութիւն, որ հին դարերու գիտցած պատմութիւնը չէ, եւ երկրաչափութիւն որ Եռալատինը չէ: Այս յիշուած գիտութիւնները կ'ընդգրկեն գրեթէ մեր բոլոր ունեցած գիտութիւնը: Ասոնք ամէնը այնպիսի կերպով մը յառաջ տարուած են որ միեւնոյն ատենը մէկզմէկ կը դնեն ամենահաստատ հիմքեր վրայ եւ մէկմէկու հետ իրենց ունեցած յարաբերութեամբը հետզհետէ մէկզմէկ կը յառաջացնեն: Ուստի ԺԹ. դարու գիտութեան մէջ ալ կը դառննք այն ձգտում մը միութեան զոր դասնք անոր քաղաքականութեան մէջ: Անշատուր ամբողջական տիեզերքին կազմութեան չորմարիւր Բնութեան օրէնքները մատնանիշ կ'ընեն միասնաբար ամբողջ տիեզերքի օրինաց եւ ուժերու միութիւնը, անքակտելի միութիւնը, եւ այն միութիւնն ալ անյեղի ու անլրիպելի կերպով մատնանիշ կ'ընէ այն մեծ, անհուն

եւ յաւիտենական զօրութիւնը, Աստուած, ուրկէ՛ ինչպէս Հէրպէրթ Սիէնարը կ'ըսէ, կը բղխին մեր շուրջը գտնուող բոլոր ուժերը: ԺԹ. դարուն մէջ գիտութեան կատարած յառաջագիմութիւնները պատմելու համար հատորներ գրել պէտք է: Այս մասին բոլոր դարերուն մէջ կը կենայ ան միայնակ. ոչ մէկ դար կրնայ երբեք բաղդատուիլ անոր հետ: Այսու հանդերձ ջանանք քանի մը տուրիւմ գաղափար մը տալ գիտութեան այն ճիւղերուն վրայ որոնք յիշեալ դարուն մէջ նորօրինակ եւ նմանը չտեսնուած յառաջագիմութիւն մը բրին, եւ որոնք, ինչպէս Էսկինք, գրեթէ նոյն դարուն ծնունդն են:

Աստղաբաշխութիւն

Որքան մեծ պէտք է եղած ըլլայ այս գիտութեան յառաջագիմութիւնը, ի՞նչ մեծ սկզբունքներ եւ օրէնքներ դառնում պէտք է ըլլան, ի՞նչ հրաշալի միջոցներ եւ գործիքներ ստեղծուած, որով արդի աստղաբաշխութիւնը յաջողած է անհուն տիեզերքը պարզել մեր աչաց առջեւ, չափել չափելի անհուն անջրպետը, որչափ կ'իյնայ իր զրննութեանց սահմաններուն մէջ, պատմել մեզ թէ մեզի ամէնէն մօտ գտնուող հաստատուն լուսաւորը, որ արեւ մըն է մեր արեւին պէս, մեզի զրացի արեւ մը եւ ամէնէն մօտ գրացի լուսաւորը ըլլալով հանդերձ, չորս տարի պէտք է որ հասցնէ մեզի լոյսը, որ մէկ երկվայրկեանի մէջ 180,000 մղոն տեղ կ'երթայ: Ի՞նչ կ'ըսէք այս զրացիին, թէ որ շատ մօտ գտաք զայն, նոյն գիտութիւնը կարողացած է նաեւ պատմել մեզ ի՞նչ մեզմէ ամէնէն հեռի եղողն ալ այնքան հեռի կեցած է անհուն անջրպետին մէջ, որ իր լոյսը 800,000 տարիէն մեզի կրնայ հասնիլ: Ասոր ի՞նչ կ'ըսէք, կրնա՞ք ըմբռնել այս անհուն հեռաւորութիւնը: Ո՛հ, արդի աստղաբաշխութիւնը կարծես նոյն իսկ անհունութիւնը մեր աչքերուն պարզած է: Որչափ ընդարձակած ու որչափ ուղղուած են մեր տիեզերքի մասին ունեցած գաղափարներն: Որչափ քիչ գիտէինք առաջ, ու որչափ շատ գիտենք հիմա քաղդատաբար: ԺԹ. դարու սկիզբը միայն

20-25 երկնային մարմիններ կը ճանչնայինք մեր արեգաշնային զրույթեան մէջ. հիմա կը ճանչնանք 500 հազար Դարուս սկիզբը միլիոն տրեւ ունէինք միայն երկինքներուն վրայ մեղ ծանօթ, հիմա ունինք 100,000,000 արեւներ որոնք կը լնուեն մեր Աստուծոյն անհուն տիեզերքը իրենց անթիւ աշխարհներով եւ արբանեակներովը:

Երկրաբանութիւն

Երկրիս ապագածները եւ անոնց մէջ գտնուած բրածոները մեզի կ'ընծայեն, այս գիտութեան միջոցով, այն ամէն տեղեկութիւններն որոնք կը վերաբերին երկրիս աստղաբաշխական պատմութեան. հիմա խմացած ենք թէ երկիրն ժամանակ մը այնքան տաք էր որ անոր վրայ կեանք չէր կրնար գոյութիւն ունենալ, եւ թէ ի սկզբան միայն ամենապարզ մանրացուցական կենդանիներ սկսած են տարիլ անոր վրայ, եւ հետզհետէ կազմութեամբ ու պաշտօնով աւելի բարձր կարգի կեանքեր, յառաջ դալով, վերջապէս ունեցած ենք արդի բազմադասակ կենդանիները ու բուսականները միլիոնաւոր միլիոնաւոր տարիներու ընթացքին մէջ, որոցմէ վերջ մարդը երեւցած է անոր զարմանալի թատերաբեմին վրայ: Բոլորովին նոր գիտութիւն է աս, չէ թէ ընդարձակում արեւն ստացուած գիտութեան: Անցնինք:

Քիմիաբանութիւն

Այս գիտութիւնը հաստատուած է հիւլէական ծանրութեան բազմապատիկ համեմատութեան եւ մասնկտկան կազմութեան վրայ: Այս ամէն հիմնական սկզբունքներն ոչ թէ միայն գիտացուած չէին Ժ. Դաւթեան, այլ մարդոց մտքէն ալ անցած չէին: Եթէ Տէմոգրիտոս, Լուքրէտիոս եւ ուրիշներ հիւլէներու վարպետութիւնը սորվեցուցին, անոնցմէ եւ ոչ մէկը տուաւ երկրի պատճառ մը կամ սկզբունք մը զոր արդի քիմիագէտ մը պարտաւոր ըլլայ յարկելու: Քիմիաբանութիւնը իբր արհեստ հին է. բայց քիմիաբանութիւնը իբր գիտութիւն Ժ. Դարու զործ է:

Բնագիտութիւն

Մեքենականութեան սկզբունքներն, որոնք բոլոր Ֆիզիքական բնութեւոյթներու հիմն են, գիտացուած են նեւտոնի օրերէն ի վեր, բայց մէկուն մտքէն չէր անցներ թէ ատոնք, ինչպէս տեսանելի նիւթի զանգուածներու, նոյնպէս ալ անտեսանելի մասնիկներու վերաբերող սկզբունքներ են: Մտքէ չէր անցներ նաեւ որ Չերմութեան, լոյսի եւ էլեքտրականութեան բնութեւոյթներն միեւնոյն կարգի բաներ են: Իննեւտամներորդ դարէն առաջ կը կարծուէր թէ Չերմութիւն եւ լոյս նիւթական բաներ են որոնք մարմինէ մը ներս կը մտնեն եւ կամ անկէ դուրս կ'ելլեն: 1840ին եւ 1850ին մէջտեղերն էր որ որոշակի հասկացուեցաւ թէ մեքենական ուժը, Չերմութիւնը, էլեքտրական հոսանքներն եւ քիմիական հակազդեցութիւններն ամէնքն ալ իրարու հետ քանակական յարաբերութիւն ունին: Եւ փոխադարձաբար մէկը միւսին կրնայ փոխուիլ: Ասոր կ'ըսեն ուժի պահպանում: Ուժը կրնայ շատ ձեւերու փոխուիլ. բայց ինք կը մնայ միշտ. — նոր եւ փոխակերպիչ գաղափար մըն էր աս որ հաւանաբարպէս կը վերաբերէր աստղաբաշխական, երկրաբանական, քիմիաբանական, բնականութեան եւ բոլոր ուրիշ բնութեւոյթներու: Մեծ սկզբունք մըն էր աս որ բոլոր գիտութեան եւ տիեզերքի պատմութեան վրայ նոր լոյս ափռեց:

Երեւ

Եթերին եւ լոյսի, էլեքտրականութեան, մագնիսականութեան եւ հաւանօրէն ծանրութեան բնութեւոյթին մէջ անոր կատարած դերին գիւտը կը վերաբերի սոյն դարուն: Անոր ամէնէն զարմանալի գիւտերէն մէկն է ան: Եթերին յատկութիւններն այնչափ էականապէս տարբեր են նիւթի յատկութիւններէն որ կարելի չէ անոր հետ բազմապատկել, ոչ ալ նկարագրել զայն նիւթի վերաբերող բաներով: Մտածեցէք անգամ մը որ այս Եթեր կոչուածն է որ մէկ երկվայրկեանի մէջ իր մէջ պատահած վրդովում մը 100,000 մղոնէն աւելի տեղ կը փոխանցէ,

որ առանց պատագուելու կրնայ իր մէկ քառակուսի ոտնաչափին վրայ կրել 100 տալիա առաջափի պրկում մը (մէկ տալիա առաջափի հաւասար է 1000 քիլոյի)։ Եւ անոր մէկ խորանարդ ոտնաչափին մէջ կայ ուժ մը որ հաղարաւոր ձերբու ուժին հաւասար է, միայն թէ՛ հիթէ գիտնանք զայն գործածելու եղաւնակը։ Եթերին գիւտին կարեւորութիւնը խիստ մեծ եղած է, եւ կրնանք զայն գրկիլ հաւասար նկատել ծանրութեան օրէնքին գիւտին։

Բայց կը տեսնենք թէ մեր էջերու անձկութիւնը չներեր ալ աւելի առաջ երթալ, պատմելու համար միւս գիտութեանց մեծագործութիւններն ալ։ Կոս տեղն է թերեւս կայնելու սա գիտողութիւնը ընելով թէ նիւթին եւ եթերին բնութեան վրայ մեր ունեցած գիտութիւնը կը թուի թէ սա դադարը տուած է գիտուններուն թէ նիւթն ալ եթերի ուժին մէկ ձեւն է եթերին մէջ, եւ թէ քանի որ եթերը չի ունի չունի, մեր գիտցած ու չափած ոչ մէկ մեքենական ուժ կարող է չլինել անոր առաջին հիւլէն։ Ասկէց

կը հասկցուի թէ ուրիշ ոյժ մը կայ, գործողութեան եւ գործունէութեան ուրիշ եղաւնակներ, այսինքն մտքի ոյժ մը որ կը վարէ բոլոր գործիչները, ետեւը կեցած ան ամէնուն զոր մենք կը կոչենք տեսանելի տիեզերք։ Ահա հոս է որ դէմ առ դէմ կուգանք Ատառածութեան Ինտելեկտուալները դարձելով տական յառաջադիմութեանց ամէնէն վերջինները, ուրիմն, մեզ կը մօտեցնեն Ատառածոյ, մեծ Արարչին։ Թէպէտ գիտական յառաջագիտութեան սկիզբներն մարդիկ կարծեցին թէ գիտութիւնը կը հետաքննէ մարդը Ատառածմէ, բայց ամէնէն վերջին հետադարձութիւններն եւ ամէնէն վերջին գիտներն, ըստ դաւանութեան մեծագոյն գիտնոյ, զմարդ աւելի կը մօտեցնեն Անտեսանելիին, ու տարակոյս չունինք բնաւ թէ Ի. դարձելով գիտութիւնը եւս առաւել մօտ պիտի բերէ զմարդկութիւնն Անոր՝ որ յաւիտեական Ազրիւնն ու Սկզբնապատճառն է այս հիւսքանչ եւ անհուն տիեզերքին։

ՅԱԿՈԲՈՍ Հ. ՃԵՃԻԶԵԱՆ

ԽՈՒԶԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ՈԳԻՆ

Բ.

«Աբ. Գիլքըն ալ բնութեան մէկ մատենակ է», քանի որ ան կը համաձայնի բնական օրինաց եւ բնական գիտութեանց ու 1900 տարիներէ ի վեր կը կարգացուի ամէն աղբերու մէջ՝ իբրեւ տիեզերական Գիլքը։ Հոն կը գտնենք գերագոյն էակը, ճշմարիտ կրօնքը (գերագոյն ճշմարտութիւնը), աստուածաբանութիւն, իմաստասիրութիւն, բարոյագիտութիւն, պատմութիւն, ընկերային ու ընտանեկան տիպար կեանք, բանաստեղծութիւն, սրտաբուխ սաղմոսերգութիւն եւ գիտութեանց շատ մը տարրեր։ Այս ճոխ Մատենանը սահմանափակ ու ոչ-հետաքննի մտքերու համար երկար ժամանակ անմեկնելի ու անլուծելի շատ բան պարունակեց իր մէջ։

Պատմութիւնը իր ախուր դոյներովը սոսկած է յիշատակը անոնց որոնք յաճախ նախատած ու դատապարտած են ճշմարտութեանց խուզարկու եւ անոնց պաշտպան մտքերը։ Աբ. Գիլքը քննադատները չէ որ այնքան դայթակղութիւն ու թերահաւատութիւն տարածած են, ո՛րքան անոր սխալ ըմբռնումը եւ քրիստոնեաներու ոչ-քրիստոնեայ կեանքը։ Քանզի «Բրիտանիկ Թիւնը կեանք մըն է զոր պէտք է ասլիլ, եւ ո՛չ թէ սոսկ պաշտամունք, սոսկ համոզում կամ հայեացք»։ Գիտութիւն եւ կրօն զուգընթաց կերթան Աբ. Գիլքը մէջ։ Գիտութեամբ կը սօրվինք բնութեան օրէնքը եւ Աբ. Գիլքը կը սօրվինք խղճի եւ սրտի օրէնքը մանաւանդ։

«Քրիստոս ինքը խորհրդաւոր գիրք մը եղաւ» զայն ուսումնասիրող ու խուզարկող մտքերու համար. անոր կեանքը եւ անոր տուած փելիստիայական ու բարոյական սկզբունքները ստուար հատորներ կրնան լեցնել եւ սերունդներ կրնան դաստիարակել: Սակայն մարդկութիւնը ապերախտ դանուեցաւ այն մեծ Բարեկարգիչին, փարիսեցիութեան եւ ինկած բարքերու քննադատողին: Մարդկութիւնը չուզեց կարգաւ ու քննել այդ գողարիկ գիրքը, չուզեց ուսումնասիրել Քրիստոսի չքնաղ կեանքը ու անոր սկզբունքները, մարդկութիւնը մահուան դատապարտեց իր Աղաւթիչը. Փարապոյտն հաշտուեցաւ Յիսուսէն: Քարակոթի գերեզմանի մը մէջ գրուելով անշնչացեալ՝ մարմարեայ կափարիչի մը տակ փակուեցաւ, հըսկուեցաւ եւ բռնադատուեցաւ, որպէս զի չըլլայ թէ բացուելով կարգացուի այդ անսպառ գիրքը, այդ գերեզմանին խորհրդաւոր գաղտնիքը: Բայց հակառակ մարդկային ապիկար ջանից՝ բացուեցաւ այդ մարմարեայ գիրքը եւ անոր մէջ պարունակուած Աստուածային հեղինակութիւնն ու ճշմարտութիւնը կարգացուեցաւ եւ տարածուեցաւ աշխարհիս մէկ ծայրէն մինչեւ մյուսը՝ աւելի փառաւոր, աւելի յստակ եւ աւելի պերճախօս կերպով: Դարերէ ի վեր կը կարգացուի, կ'ուսումնասիրուի եւ գեւա պիտի ուսումնասիրուի ու տակաւին պիտի չսպառի անոր անհատնում պարունակութիւնը: 1900 տարիներէ ի վեր դեռ չեն ջնջուիր անոր տառերը, քանզի Քրիստոսի անունովը գլորուեցաւ ան. այդ մարմարեայ գիրքը քրիստոնէական կրօնքին հիմնաքարը եղաւ:

Մարդկութիւնը սկիզբէն ի վեր դատաբեւտած ու դատապարտած է փնտռող, խուզարկող, քննող ու քննադատող մտքերը, քանզի մարդ էալը միշտ հակամէտ գրտնուած է հետեւելու եւ համակերպելու: Մերը եւ հետեւապէս անխախտելի կերպով ճշմարտը կը նկատենք՝ ինչ որ կը պատկանի հասարակաց եւ մեր պապերուն, եւ կամ խնդիրը երբ հանրութեան մը այս ու այն համոզումին եւ կարծիքին շուրջը կը

դառնայ: Իրողութիւնը նոյնը չէ՞ շատ անգամ՝ նոյն իսկ կրօնական հաւատալիքներու եւ դաւանական խնդիրներու մասին ալ: Ձենք ուղիւ քննել եւ քննադատել մեր գիրքը, նախ անոր համար որ կը վախճանք հասարակաց համոզումէն եւ կամ հաճելի երեւնալ կ'ուզենք ուրիշներու, եւ կամ ա՛յն է որ դժուար կը գտնենք հեղինակաբար տիրել այս ու այն դադափարին, այս կամ այն դաւանանքին, իսկ շատ հեշտին կը գտնենք ժողովաբար ու նմանողաբար հետեւիլ անոնց: Մեր կարողութիւնները պէտք է դորձածենք՝ ամէն բան, ամէն ճշմարտութիւն եւ ամէն դադափար քննելով ու զտելով իւրացնելու, նոյն իսկ հաւատքի մէջ: Բայց երբ մեր ուղիւղը, տրամաբանութիւնը ու մեր կարողութիւնները չեն զօրեւրնել այդ բանը ա՛յն ատեն միայն պէտք է հաւատալ կամ հետեւիլ, քանզի կոյր հաւատքը տկարութիւն մըն է, բայց Աստուծոյ թելադրուած ու նուիրապորժուած է ան:

«Ամեն բան փորձեցիք եւ բարին ամուր բռնեցիք», ահա նոյն ազատ սկզբունքը կը սորվեցնէ նաեւ Սբ. Գիրքը: Օր պիտի գայ որ պիտի լուծուին հաւատքի եւ հոգեբանական շատ մը անլուծելի կարծուած հարցեր, բայց շատեր ալ պիտի լուծուին հանգիստեցնելով մէջ: Միւս կեանքին մէջ ալ սիրելի է յուսալ որ մարդս պիտի ունենայ անհրաժեշտ աճում եւ դարգացում. առանց անոր կեանքը համ եւ արժէք չունի իսկապէս: Դոհարտութիւնը նիւթականին մէջ առաքինութիւն մը եւ օրհնութիւն մըն է, սակայն բարոյական առումով եղածը հաւնիլ եւ ունեցածէն դոհ ըլլալ կը նշանակէ յետադիմութիւն: Մտաւորապէս եւ հոգեկանապէս մարդս ճիշտօր որ աճի ու դարգանայ՝ ա՛յնչափ աւելի պիտի զգայ իր պակասը եւ անապառ նիւթ ու դադափար պիտի փնտռէ:

Այն կեանքը որ անխորհուրդ, անհոգ, անգիտակից ու անտարբեր կեանք մըն է՝ կենդանական եւ անասնական է, իսկ այն կեանքը որուն մէջ մարդ կը խորհի, կը փնտռէ, կը խուզարկէ, կը քննէ՝ այդ կեանքը բանական ու իմացական է: Ահա ա՛յս կեանքն է որ կ'արժէ ապրիլ:

Մարգարեան

ՅՈՒՍԵՖ Յ. ԹՈՐԻԿԵԱՆ

ԵՐԱՅԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Մարդկային մտաւորական կեանքի պատմութեան մէջ այս Աստուածպետական ժողովուրդին կեանքը տարօրինակ եղած է: Սեմական արիւնը իր երականերուն մէջ կրող այս վատոյժ ժողովուրդը՝ հակառակ այն հսկայ քաղաքակրթութեան, զոր Սեմական միւս ժողովուրդները՝ Ասորեստանցիք եւ Փիւնիկեցիք արտադրեցին, չունեցաւ որ եւ է բարձր քաղաքակրթութեան նշան, որ իր տեղը երաշխաւորէր իբր մտաւորական կեանք ունեցող ժողովուրդ մը, բայց միայն ունեցաւ գրականութիւն մը որ միայն մէկ դրքի մէջ կ'անփոխուի եւ զոր կազմելու համար դարեր պէտք եղած են: Այդ դիրքը Եբրայեցիին պատմութիւնը, գոյութիւնը եւ էութիւնը կը յատկանշէ, եւ միակ ուսման մեղսանալի յիշատակարանն է այն աշխարհը որ զայն արտադրեց իր կեանքին ամէնէն կենսունակ, ամէնէն առոյգ, եւ ամէնէն ուժեղ շրջաններուն՝ երբ զիստ մեծ առաջնորդներ ունէր, եւ մաքուր արիւն եւ անապակ սիրտ կը կրէր: Այդ դիրքը՝ ինքնին ազդած է համաշխարհային մատենագրութեանց մեծագոյն մասին վրայ, եւ ամէնէն կենդանի գիրքն է, հակառակ իր խմբագրութեան ժամանակին պատկանելի հեռաւորութեանը որ զինքը մենէ պէտք է բաժնած ըլլայ:

Ժողովուրդի մը մէջ, ուր ամէն բան որոշ եւ մեկին նպատակ մը, ամէն գործողութիւն գովելի վախճան մը, ամէն գործ կեդրոն մը ունէր, այսինքն կնովան, անշուշտ գրականութեան ալ միեւնոյն նպատակը պիտի ունենար, եւ իրաւ ալ Եբրայական գրականութեան առանցքը Նշովան էր:

Եւ հոս է զարմանալին:

Չէ տեսնուած ուրիշ ժողովուրդ մը կամ ազգ մը որ կրցած ըլլայ ի մի ամփոփել իր բոլոր գրականութիւնը մէկ գիրքի մէջ սա գերադանց եւ ամենակենսական պատճառով թէ անոնք ամէնքն ալ մէկ նպատակի կը ծառայեն:

Բոլոր ազգերու մէջ դարեր դարերու յաջորդած՝ սերունդներ սերունդներու տեղը դրաւ եւ, առանց կարենալու արտադրել գործ մը որ կապուած ըլլայ իր նախորդի գործին՝ գէթ նպատակի նոյնութեան կապով: Եւ ճիշդ այդ բացառիկ վիճակն է որ ունի Եբրայական գրականութիւնը, ուր ամէն բան Աստուծոյ, ամէն գէպք Աստուծով եւ Անոր հրամանով կը կատարուի:

Ժամանակին դժնդակ ազդեցութիւնը՝ եբրայական ժողովուրդին տագնապալից շրջանին մէջ եւ կամ անոր հեղգութիւնը՝ հանգրստութենէն, բարգաւաճումէն եւ խաղաղութենէն ծագած՝ կրէք դեր մը չեն ունեցած նպատակին մէջ:

Չանաղան ժողովուրդներէ կրած տառապանքները՝ միշտ այս ժողովուրդին մէջ Տէրոջը անունովը մեկնուած են, հանդիստ եւ ուրախութիւն Տէրոյմէն պարգեւուած շնորհներ ընդունուած են: օրէնքը անոր պարգեւն է, իշխանութիւնը Անոր հաստատութիւնը, տաճարը Անոր շէնքը, եւ Երուսաղէմ Անոր քաղաքը: Այս եղած է Եբրայեցիին համոզումը, Քանանու եւ Սիւքէմի երկրին մէջ, Եզրաթոսի մէջ, Սինայի ստորոտը, 40 տարի անապատներուն մէջ, Երուսաղէմի շուրջը, Յորդանանու եզրերը, եւ մինչեւ Բաբելոնի շրջակայքը: Հրէաստանի մէջ շատ քիչ բան ժողովրդային է, այլ գրեթէ ամենայն ինչ Աստուածպետական է:

Այս անխախտ հաւատքը իրաւ է թէ իր մոլութիւնները, իր թեթեւամտութիւնները եւ իր թերհաւատութիւնները ունեցած է բայց անոնք վայրկեանական տկարութիւններ եղած են, որոնք կարճ ժամանակի մէջ չուտով կ'անհետանան ընդգրկելու համար վերստին աւելի ուժով՝ Հաւատքը Նշովային Երկրէն:

Այն ահաւոր եւ սարսափելի պատկերը զոր Նշովային փառաբանիչները իրեն համար կը գծեն՝ անշուշտ արդիւնք է այն սարսա-

իին որ հաւատքի մեծագոյն մասը կը կազմէր Երբայեցիներու մէջ, եւ որ շարունակ տիրապետող տարրը պիտի մնար այդ կրօնքին, բոլորովին տարբեր այն շարքէն զիւրահղորդ եւ մեղկ աստուածութեանց՝ որոնց բաղկանները օրէ օր կ'աւելցնէր Արեւմտքի քաղաքակրթութեան ռահվիրան Աթէնք:

Եհովան ընտանութիւն չունի. Եհովան կրակի եւ հօւրի մէջ կամ ամպի եւ որոտումներու շարքով մը կը ցուցնէ ինքզինքը իր ժողովուրդին, որ իբրեւ այս արհաւիրաց պատկերներէն ազդուած՝ առանց Եհովային զօրութեան ոչինչ կ'ընդունի իրր վաւերական:

Կարելի է վերակենդանացնել մեր մշտքին առջեւ հին Երբայեցիին առանց Աստուածաշունչին խորունկ քննութեան, եւ առանց վերլուծութեան այդ գրքերու Գրքին որ այդ ազդը հաւաքաբար արտադրեց: Առանց այդ գրքին որ իր օրինադիրքը, պատմութիւնը եւ միանգամայն երեւակայելու կարողութեան, գաղափարները չզխայելու ձեւին, մտածելու եւ ապրելու եղանակին հայելին է՝ անկարելի պիտի ըլլայ երեւան հանել հին Հրեան՝ որ Տէրով անուանէն կը վախնար եւ անոր օրէնքներէն մազի չափ չեղիլ չէր ուզեր:

Հրեան անընդունակ եղած է արուեստներու եւ գիտութիւններու, իրեն կեանքին տարօրինակութեան պարագաներուն բերմամբ: Այս պայմաններուն մէջ տպւորդ ժողովուրդ մը անշուշտ չպիտի կարենար իր ուշադրութիւնը դարձնել զեղարուեստներու վրայ, որոնք հանգիստ եւ բարգաւաճ օրերու մէջ միայն կրնան ուշադրութեան առնուի, իրական կեանքէ դուրս գալ քարային կեանք մը կազմելու համար մեր շուրջը, անոր սղակութիւնները մատամբ ծածկելով եւ գոհացում տալով մարդուն գէպ ի զեղեցիկը եւ գէպ ի անձանօթը ունեցած հալումներուն: Եւ մանաւանդ որ Հրեան ստիպուած չէր ինքնին գոհացում տալու իր անձանօթին հետամտութեան հակումին եւ այդ տրամադրութեան գոհացում տալու

համար երեւակայական դոյածութեանց՝ զեղեցիկ արտադրութիւնը ձեռք բերելու, ինչ որ բոլոր հին ազգերու քաղաքակրթութեան հիմը եղած էր ստեղծելով ժողովրդական կրօնք մը որ ժողովուրդէն կը բղխէր եւ գրեթէ անոր կը համակերպէր արտակարգ կերպով ալ գոհացում տալով մարդուն զեղեցկազիտական հակամիտումներուն:

Հրեան, յայտնեալ կրօնքի մը, մի աստուածութեան անձուկ կապերուն մէջ սեղմուած՝ անընդունակ դարձած էր Արեւելեան հին քաղաքակրթութեան նման գեղարուեստական կեանք մը ունենալու եւ ամէն երեւակայական զօրութիւն չկրնալով Աստուածացնել, եւ զայն պատկերացնելու համար զեղարուեստին մղում տալ: Միաստուածութեան այն խիստ եւ բացարձակ սահմանը, զոր Հրեան միայն իրեն համար ունէր, արդեւ էր մշակելու կիսակերտական (plastique) եւ նկարչական որ եւ է արուեստ, վասն զի անոնք Եհովան փառաւորելու չպիտի կարենային ծառայել: Հետեւաբար իբր Եհովայի փառաւորման միջոց կը մնար միայն գրականութիւնը՝ որ արգարեւ իր տեղը ունեցաւ Իսրայէլի մէջ՝ մասնաւորապէս երեք տարադներու տակ, առանց չատ մանր ստորաբաժանմանց, որոնք անշուշտ աւելի բարձր քաղաքակրթութեան մը մէջ կրնային երեւալ:

Ազգերու նախնական դրականութեան մէջ ամէնէն շուտ կատարելութեան հասնողը բանաստեղծութիւնը եղած է միշտ, վասն զի բանաստեղծութիւնը միակ միջոցն է, որով կրցած է մարդ փառաւորել Արարիչը կամ արարիչներ, արտայայտել իր դգացումները, յայտնել իր զմայլումները ընտրեան գեղեցկութեանց վրայ, եւ կամ գոհացում տալ իր սեռական բնազդին որ ամէնէն աւելի մեծ գեր մը ունի իր ֆիզիքական կեանքին մէջ:

Երբայեցւոց մէջ բանաստեղծութիւնը եւ իթէ կ'ուզէք քերթողութիւնը գերազանցապէս ծառայած է այս նպատակներէն զխաւորին՝ Արարիչին փառաւորման եւ իբր կրօն

նական զգացման արտայայտումը, եղած է գրեթէ բոլորովին քնարական (lyrique):

Հրեան իրեն յետամնաց քաղաքակրթութեան մը ներկայացուցիչը, չէ կրցած հասնիլ այն կարողութեան, որով կարող ըլլար մշակելու բանաստեղծութեան բարձրագոյն եւ ազնուագոյն սեռերը, ինչպէս պատմական գէպքերու վրայ կերտուած դիպաց-ներգութիւնը (épopée) եւ առօրեայ կեանքի յորձառութիւններու եւ իրականութեան պայծառ յղացումներու անբաժանելի եղող քաղաքակրթութիւնը, զոր իր կատարելութեան կը հասցնէր Յունական միտքը:

Պատմութիւնը՝ Եւրայեցիին ըմբռնումով՝ Եհովային համար է եւ անկէ ծագում կ'առնէ, որով հրէական պատմութիւնը խիստ եւ սական եւ կրօնական յատկանիշով մը դրոշմուած, բոլորովին մոռցած է օտար ժողովուրդներու գոյութիւնը եւ կը խօսի Աստուածակերտական կառավարութեան հիմնադրութեան վրայ, աշխարհի ստեղծագործութիւնէն սկսեալ եւ իր որոշ օրէնսդրութեամբը ճոխացեալ, եւ այս մասին (մասնաւորապէս Մովսէսի վերագրուած Հնգամատեանը) մէջ երեւցած միութիւնը հակառակ ժամանակով իրարմէ հեռու ապրող մարդոց ձեռքով խմբագրուած ըլլալուն — Մովսէսէն մինչեւ առաջին Թագաւորները կամ պարզապէս ամենահին ժամանակներէ սկսեալ մինչեւ Ք. է 7 դար առաջ — ցոյց կու տայ Եւրայական ոգոյն չափազանց դանդաղ կերպարանափոխութիւնը որ մինչեւ հիւսիս Հրէից յատկանիշը մնացած է:

Նոյն բանը կը տեսնուի նաեւ պաշտամանց տեսն երգուելու սահմանուած 150 քնարական եւ վարդապետական բանաստեղծութեանց հաւաքածոյին՝ Սաղմոսին մէջ, որ զանազան ժամանակներ ապրած տարբեր հեղինակներէ գրուած՝ առհասարակ կը դանձայ միեւնոյն նիւթին շուրջը — Զմայլանք Եհովային գործերուն որոնք բնութեան մէջ կը փայլին: Հոն լեզուն եւ բացատրութիւնները երանդ մը, պատկերները՝ վսեմութիւն մը եւ համարձակութիւն մը, աղօթքները՝ եռանդ մը, արտունջները՝ կեն-

դանութիւն մը ունին, առանց իրենց հաւասարը ունենալու որ եւ է ժողովուրդի եւ ժամանակի մէջ: Բանաստեղծութիւնը Խորայէի ժողովրդեան մէջ, կատարելութեան մօտեւալու ձգտում մը կ'առնէ երգ երգոցին մէջ որ հովուերգական (idyllique) պատմութիւնը իրեն իբր հիմ ունենալով՝ քաղաքական տարբեր ալ կը բովանդակէ իր մէջ: Այս հատուածը որ հակառակ Սագմոսին վերագրուած ըլլալուն՝ ժողովրդային երգերու յատկանիշը կը կրէ իր վրայ — Թերեւս Սագմոսն գիրի առած է զանոնք — ինքնին իր գերազանց պատկերներովը, նկարներու եւ բաղդատութեանց չափազանցութեամբը եւ ամբողջութեան հանճարեղ միտումովը ցոյց կու տայ թէ կը պատկանի դարու մը ուր ժողովրդային բանահիւսութիւնը արեւմտ մը դարձած էր: Այս յատկանիշներով, երգ երգոց Եւրայական ժողովուրդին՝ համաշխարհային դրականութեան պարզեւած գործերուն ամէնէն ճոխ, ամէնէն կատարեալ եւ ամէնէն գեղեցիկ հատուածն է ուր յայտնուած զգացմանց կենդանութիւնը եւ իրականութիւնը, բնական հայեցողութիւնը, եւ կիրքի ու բարոյականի հիւսնայի ներդաշնակութիւնը, այս գործին — Եւրայական մտքին թերեւս ամէնէն բարձր գործին — կուտան բարձր արժէք մը:

Ասկէ զատ բանաստեղծութիւնը միայն Յորայ գիրքին մէջ է որ կը հեռանայ մասամբ քնարական ըլլալու հանգամանքէն՝ բանաստեղծութեանց ամէնէն նախնական ձեւերէն մէկուն՝ ժողովրդային զրոյցի մը — մարդկային ճակատագիրը վարող Արարիչին նախախնամութիւնը եւ արդարութիւնը փառաւորող ժողովրդային զրոյցի մը — վարդապետական (didactique) զրոյթով:

Իսկ ժողովրդային բանաստեղծութեան ամէնէն կարեւոր տարրերէն մէկը — որ դարձեալ նախնական ձեւերէ մէկը կը կազմէ — առածները եւ առակները զարձեալ եկած են իրենց տեղը ունենալ Եւրայական գրականութեան մէջ, անշուշտ համաշխարհային օրէնքով մը ժողովուրդին ծոցին մէջ ծնունդ առնելով եւ միայն հաւաքողի փառքը թող-

լով Սողոմոնի Առաքիները պարզ եւ կտրուկ վճիռներու, բաղդատութեանց եւ հանճարեղ հակադրութեանց ձեւին տակ, ցոյց կու տան իմաստութիւն մը որուն սկզբունքները եւ կանոնները երեւան կը հանեն կեանքի խորին փորձառութիւն մը, բացատրութեանց կարծառաստութեան եւ պատկերներու վսեմ ընտրողութեան նկարագրողը Արեւելեան տիպ մը տալով ամբողջին:

Սողոմոնի առաքիներուն մէջ կը ցոլանայ չէ թէ միակ մարդու մը, այլ շատ մը դարերու գործնական կեանքը պատուաւորութեամբ բարոյականի եւ Աստուծոյ երկիւղին վրայ:

Բայց վերջապէս մարգարեական գրութիւններու վերապահութեամբ է բուն իսկ եւրոպական ոգին երեւան հանելու պատիւը, որովհետեւ անորն է միայն այս սխալը, եւ միայն իրեն յատուկ:

Մարգարէները, իրենց այս սրբազան կերթնները ներշնչուած, յանդիմանութեան, սպառնալիքներու եւ գոչակութեանց ոգիները, կը յատկանշեն Երրայական ժողովրդեան մտքին ուղղութիւնը, որ դերաշնորհապէս ճշուած էր ուս դադափարին տակ թէ փրկութիւնը օրէնքին եւ հաւատքին կատարելալ հնազանդութիւնէն եւ կորուստը Ենովային հրամաններուն արհամարհանքէն առաջ պիտի դարձնէր Այնպէս որ մարգարէներու գործունէութեան շրջաններու բաժանումը ցոյց կու տայ Երրայական քաղաքակրթութեան աստիճանները, որոնք չորս զխառն մասերու կը բաժնուին:

1. Հիւն Շրջան որ ժԲԻԳ դարէն մինչեւ ԹԻԳ դար կ'երկարի, ուրկէ որ եւ է զրաւոր յիշատակարան մնացած չէ: Այդ շրջանին մէջ ամէնէն երեւելիներն են Եղիա եւ Եղիսէ:

2. Ասորեստանեայ Շրջան (800—700) որ մարգարէական բանաստեղծութեան ծաղկման շրջանն է, ուր կը փայլին առաւելապէս Եսայի եւ յաջորդաբար Յովէլ, Ամուս, Ուսէ, Միքիա եւ Եսայի: Այս շրջանը կը ներկայացնէ նաեւ Երրայական ազգին ամէնէն բարդաւած շրջանը:

3. Քաղդէական Շրջան, ուր կը փայլին Երեմիա, Սոբոնիա, Ամազիւս, Եզեկիէլ, Աբդիու որոնց մէջ առաջին տեղը կը գրաւէ Երեմիան:

4. Գերութեան յացորդող Շրջան որ անկումին դէմ մարանչող շրջան մը կրնայ անուանուիլ, եւ ուր կը փայլին Յովէլ, Անգէ, Ջաքարիա, Մաղաքիա եւ Դանիէլ, որոնց ջանքը կ'ըլլայ յոյս եւ հաւատք ներշնչել, եւ մարելու հակամէտ զգացումները վերստին արծարծել:

Այս չորս շրջաններուն մէջ հաւասարապէս անդադար չանթ ու հուր կը տեղան պատուիրանադանցութիւններու դէմ, կը ներկայացնեն ներկայ կամ ապագայ տառապանքները, իբր նշանակ Աստուծոյ բարկութեան եւ կը խոստանան ի զին զգաստութեան եւ զգլման բարդաւած եւ խաղաղ օրեր: Այս ոգին եւ այս շունչն է ահա որ կարող կ'ըլլայ հրէական թիթեւամտութիւնը զսպել, քանի որ ապաշաւ արտաքին զործերէ, սրբադործութիւններէ, աղօթքներէ եւ ծոմապահութիւններէն աւելի բարոյական փոփոխման եւ անաշխալ կենցաղի մը մէջ կը փնտռուէր:

Մարգարէները, բոլորովին աշխարհային իրերէ եւ գէպքերէ հեռու, գէպ ի Աստուած խորունկ հայեցողութեամբ մը ներշնչուած, կը յղանան դադափարներ եւ կ'արտայայտեն դանձր յանուն Ենովայի, իբր անոր մտածումները, հրամանները եւ սպառնալիքները:

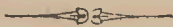
Մարգարէներուն ամէնէն կարեւորները եւ ամէնէն եռանդալիցները անոնք են որոնք Ասորեստանի շրջանին մէջ կ'ապրին եւ անոնց մէջ մանուսնոյ Եսայի, որ թէեւ ամէնէն հինն է բայց նաեւ ամէնէն դերաշնորհը:

Մարգարէութեանց ոգին փնտռեցէք եւ պիտի գտնէք դարձալ Հրէական ոգին:

ԵՆՈՎԱՆ Եւ ԻՆՔԷ:

ԱՐԵՍԱ Ա. ԱԼՊՅԱՃԵԱՆ

ՏԱՂ ՄԵՆԱԿԵՅՈՒԹԵԱՆ

Երջանի՛կ է, մարդը որուն խղճն ու հոգ
Սահմանուն քիչ մ'հօրենական հողով լսկ,
Որ քահանայ մաքուր օղբ շնչելով
Ի՛ր տանը մեջ անմրդով:

Որ հօտերեն՝ կաք, դաշտերեն իր ուտեստ
Ոչխարներեն ալ հայքայքի իր գգեստ,
Որուն ծառերն շուք տան իրեն, ամառին
Ու կըբակ՝ ձմեռին:

Օրհնեա՛լ է ան, որուն օրերն ու ժամեր,
Տարիներն ալ սահին յուշի՛կ, անտարբեր,
Որ անխռով է, միտքը՝ խաղաղ օրն ամբողջ
Մարմինն ալ առողջ:

Գիշերն անուշ քուն է ուսումն ու դադարն
Ախորժելի գրօսանքն ալ, բոլոր խառն,
Եւ ինչ որ հաճ է մանասանդ, խոկումիդ
Ըլլալ միշտ, միամիտ:

* * *

Թողեր այդպես ես ալ ապրիմ՝ աննշան
Երբոր մեռնիմ չեմ ուզեր երգ ողբական,
Գաղտուկ մեկնիմ աշխարհեն, ու ոչ մեկ քար
Յայտնե իմ քաղուած վայր:

ԱՆԵՔՍԱՆՏՐ ԲՕԲ

Թարգմ. Լ. Վ. (Ռ. Գոլեն)

Մ. Թ. — Բօք գրած է այս սաղը իր ճասնակող սարեկան եղած առեւ, եւ կը կարծուի քի
իր առաջին գրութիւնն է ան:

Գ Ե Ղ Ե Յ Ի Կ Խ Օ Ս Գ Ե Բ

Եթէ կ'ուզես ունենալ հաւատարիմ ծա-
ռայ մը՝ դուն քեզի ծառայէ: Ֆրանքիլին

Ուղիղ եւ ճշմարիտ եղածը խօսելու ու-
նակութիւնը՝ բաղդի, մեծութեան եւ պատ-
ւոյ հասնելու բուն հիմը կրնայ համարուիլ:

Ընկերային առաքինի կեանքը՝ մարդու
մտքին բարգաւաճում եւ սրտին պարար-
տութիւն կուտայ, իսկ տառնձնակեաց կեան-
քը՝ նման է այն անմշակ թողուած հողին,
ուր միայն ցախ եւ տառասակ կը բուսնի:

ՄԱՆԿԱՄԱՐԴ ՈՐԲԵՒԱՅՐԻՆ

(ԻՐԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ)

(ՏԵՂԱՅԻՆ ԿԵԱՆՔԷ ՔԱՂՈՒԱԾ)

Ա.

Առաւօտ մը, դարնան բուրումնաւէտ ու ցօղաթուրմ առաւօտներէն, տասնըօրս տալիս չափ առաջ տեսած էի զայն ժամուն մէջ, սեղանին խաղաղիկ ստուերներուն տակ, նոր Աննայի մը հանգուցակ՝ արցունքի ու աղօթքի մէջ խորագողումով, տաճարին խորախորհուրդ ու խնկաստուեր լուսթեանը ու դաղտնիքներուն ապաստանած, քօղածածուկ, համակ սեւերու մէջ կորսուած, բազկատարած ու ծնրադիր:

Առանձին էր անիկա ու ժամուն դուռը վրայէն գոցուած:

Հոն՝ այդ մանկամարդ հարսին բոլորանուէր սղախտւմին մէջ կը կարգայի անոր կեանքին տխուր եղերքը, որ կը հայելիաւ նար իր հոռաչանքներուն ու չրթներուն անորոշ բայց երկարածիւր բարախուսներուն մէջ:

Վայրկեաններ, երկա՛ր վայրկեաններ մը՝ հայ անիկա հոն՝ իր աղօթքին ու ըզձանքներուն խանդավառութիւնովը հիրնոսացած: Պահ մը՝ ինծի անանկ թուեցաւ թէ հէք կինը՝ ազիտողութիւն բայց դաշն ու փափկօրէն ազու ձայնով նուագ մը կ'իզանակաւորէր, որուն տխուր ու միօրինակ յանկերգը միայն կը լսէի հեռուէն — «ղաւաղ մը, Աստուած, զաւակ մը տուր ինծի»:

Ու այդ ցաւաղին, մեղամաղձոտ ձայնին նուրբ ու երկչոտ արձադանքը՝ կը լեցնէր բոլոր ժամը ու սրբազան մեղեդիւ մը թրթռումներովը կ'օծէր ամբողջ սրբավայրին խորագողիկ ստանձնութիւնը:

Վերջապէս, երկար ու ցաւաղին սեւեռումէ մը ետք՝ իր հոգեկան արքայութենէն սթափեցաւ յանկարծ ու ժպտուն, համակ

լուսավառ իր դեղանի դէմքը, իր աղաչանքը լսել տալուն բացարձակօրէն ապահով, դուրս ելաւ ժամէն, այնքան մխիթարուած, բայց նաեւ այնքան զղուշաւոր ու վհեւրօտ, որպէս թէ ուրիշ մը սեղեկացած էր իր գաղտնիքին:

Բ.

Այս կինը՝ Աննա՝ չորս տարի առաջ մուսնացած էր Խաչօրէնց Յովհաննէսին հետ: Այս ամուսնութիւնը սակայն երկինքէն չէր օրհնուած ու պղտիկ հրեշտակ մը չէր եկած իր ճշուողիւններով զուարթացնել այս տարաբարձ ընտանիքին ամայի վառարանը:

Յովհաննէս՝ ի բնէ չարաբարոյ, ժանտ ու յոռի ունակութիւններով սնած ապիկար դործաւոր մը՝ օրն ի բուն կը ծնծէր հէք մանկամարդ հարսը՝ զանիկա պատասխանաւորութեամբ այս ամուսնութեան թշուառ Աննա՝ հրեշտակային քաղցրութեամբ՝ լուռ ու մունջ կը սոկար այս կոշտ ու կոպիտ մարդուն ամէն վայրագութիւններուն:

Սակայն վայրենի մարդը՝ իր բովանդակ խփոթութիւններուն անպատիւ մնալէն հետզհետէ քաջալերուած՝ կը բաղմապատկէր իր գանակածութիւնները, եւ օր քան զօր իր հրեշտակներով զայն բղքտել կ'ապառնար անխղճօրէն:

Աննա՝ թէպէտ աղքատ ընտանեաց դաւակ՝ սակայն հիանալի գեղեցիկութեամբ օժտուած էր: Սեւ, վառվառն աչերուն մէջ՝ անանկ ցոլք մը կը փողփողէր, որ իր մէկ անուշ նայուածքովը՝ դիմացիին կ'անցնէր իսկոյն ու կը բռնկցնէր զայն սիրոյ անդիմադրելի հրայրքով մը: Հոգիացած չնորհք մը, կապոյտի, ընկալացած բուրմունքներ

անճառ փափկութիւն մը կը թրթաւ անոր նայուածքին մէջ։

Բայց Յովհաննէսին համար կուտ մը չէին արժեք ասոնք։ Չարերու բնայատուկ խորամանկութիւնով՝ իր խժոճութիւնները արդարացնելու համար «կամ զաւակ եւ կամ մահ» կ'ոռնար շարունակ ու կը շարունակէր իր հայհոյութիւններն ու կռուութիւնը, որոնք վերջանալու բաներ չէին բնաւ։

Հէք հարսը՝ օր մը այնքան վայրագօրէն դանակոծուած էր՝ որ ա՛լ ճարահատ՝ ժամուն միահնճան լուծեալն ու խաչին եկած ապաստանած էր՝ հոն մարդասէր Փրկիչին ոտքը դնելու համար իր վիշտն ու արցունքները։

Պ.

Ու զթառառ Փրկիչը՝ լսած էր Աննային հառաչանքները։ Տարին չեկած՝ մանչ զաւակ մը աշխարհ կը բերէր մանկամարդը։

Յովհաննէս սակայն՝ փոխանակ այդ սիրուն պզտիկին դուռնիներուն մէջ մօռնալու իր կռաւորութիւնները, այս կերպով իր շարութիւնները ազատօրէն դործելու միակ պատրուակն ալ ձեռքէն ելած ըլլալուն կառուած՝ օր մըն ալ առանց իմաց տալու իր մօրն ու կնոջը՝ Հալապ գայող կարաւանին խառնուած՝ Մերսին առած էր իր չունը։

Ամբողջ երեք տարի ո՛չ մէկ լուր զրկած, ո՛չ իսկ գոյութեան նշան մը ցոյց տուած էր։ Անցոյս մայրն ու չարարատիկ հարսը ի դուր՝ հոս հոն ինկան, ասոր անոր ձեռքն ու ոտքը արցունքով թրջեցին՝ զէթ անոր ողջութեան լուրը առնելու համար։

Չորրորդ տարին միայն կրկնող մը ղըրկած էր Յովհաննէս՝ իր մէկ ընկերոջը, որուն կ'ըսէր թէ՛ ինքը Մերսին կ'աշխատի, եւ ալ դառնալու միտք չունի իր բոյնը։

Չորս տարի վերջը՝ այս էր ահա բարեւ ծաղիկ էրկան մը միակ ընծան՝ իր մօրը ու իր մանկամարդ կնոջը։

Այնուհետեւ թշուառ մայրն ու կինը՝ շատ արիւն արցունքներ թափեցին, եւ շատ աղօթքներ ըրին այդ անառակ որդին դարձնելու համար։ Ամէն ինչ անօգուտ մնաց։

Շատ գիրեր գրել տուին, թախանձեցին, բայց ան միշտ մնաց անզիջել, ո՛չ իսկ պառսխան մը գրեց իրեններուն։

Պ.

Հարս ու կեռուր՝ ձեռք ձեռքի տուած՝ զրկանքի, սուսայտանքի ամբողջ տասներկու տարիներ անցուցին սքանչելի համակերպութեամբ, առանց տրտունջի, առանց պզտիկ վէճի մը։

Կեսուրը՝ ասոր անոր լուացքն ըրաւ՝ իր եօթանասուն եւ հինգ տարիներուն բռնան տակ, գայելութիւն ըրաւ, բարեկեցիկ ընտանիքներու ցորենը լուաց ու թուծեք հաւքաց, իսկ հարսը՝ որովհետեւ դեռ շատ մանկամարդ ու շատ ալ գեղանի էր ու ասոր անոր դուռը ափ առնելու անընդունակ օրն ի բուն ու ստեպ դիչերն ի բուն հոր գործեց, մաղող շորժեց, կար կարեց եւ այսպէս հարս ու կեռուր միասին գործեցին, աշխատեցան, լացին ու վշտակեցան՝ հաւասարապէս կիսելով դառնութիւնները կեանքի պայքարին ու միութեան վշտի բաժակին։

Եւ հիմակ ուրախ են անոնք ու գրեթէ երջանիկ ալ։ Պզտիկ Արամը իրենց մօտին է, թխահեր, սիրուն ու խելօքիկ աղեկ մը՝ իրենց բոլոր վանձը, զոր աշխարհի հետ չեն փոխեր անոնք։

Չքնաղ բայց տարօրազ Աննա՝ իր սիրոյն բոլոր քմայքն ու հեշտանքը կեդրոնացուցած է այդ պզտիկին վրայ, որ իր կեանքին խաւարը կը լուսաւորէ տակաւ ու կ'ամօքէ՝ ծանրաթախի՞մ արտաբերութիւնը իր ցաւատանջ սրտին։

Սակայն՝ հէք մանկամարդ հարսը՝ հակառակ այս աննման դանձին պարզեւած հոգեկան արքայութիւններուն՝ երբեմն ունի իր սրտի սեղմումները ու անբացատրելի ներքին տագնապները։ Այս պահերուն՝ առաքինի-խանկամարդը՝ եկեղեցի կ'մտնէ, հոն կը տանի իր ջախջախուած սէրը, կը տարածէ հոն իր համակ վշտալիկ էութիւնը՝ ու հոգեւարտուաւ, արտաքինեցիկ լուսութեան մը մէջ՝ ժամերով կը մնայ ծնրադիր, կենդանի արձանի մը պէս անշարժ, վեհաշուք ու պատկառելի։

Ե.

Տառնեւչորս տարի ետքը կրկին կը տեսնեմ զինքը, իր արցունքներուն ու ազօթքներուն մէջ խորատուգուած, տաճարին խորախորհուրդ լռութեանն ու խնկանուէր գաղանիքներուն ապստոսանա՞ծ, սեղանին խաղաղաւէտ ստուերներուն տակ, իր նոր Աննա մը՝ բաղկատարած, քողածածուկ ու ծընրադիր:

Միշտ նոյն հարսն է, գեղանի ու գեղաշուի. քիչ մը տփուշուած, քիչ մըն ալ բարակցած, ինչ որ աւելցուցած է իր չնորձքը ու կանացի փափկութիւնը, հոն՝ իր հովանուէր պաշտումին մէջ կը կարդում անոր կեանքին բոլոր տխուր գիծերը, արտում քերթուած մը սիրոյ, որ կը հայելիանայ իր խորին հառաչանքներուն ու շրթներուն ա-

նորոյ, երազային ու մշտաշարժ բաբախումներուն մէջ:

Կեղեք՝ վերջապէս անիկայ ու կը մեկնի ժամէն, ճիշդ ինչպէ՛ս տառնեւչորս տարի առաջ՝ իր ազօթքը լսել տուած ըլլալու գերազոյն հաւատքով ու անձառ զոհունակութիւնով սիրովուած: Ա՛հ, հիմակ աւելի զօրացուցած, արիացուցած է զանիկա, կրօնի ներշնչած էապէս վսեմ ու սուրբ խանդը, որ ձրի՛ է միշտ, բայց որ կ'ընծայէ յաւէտ մարդուս՝ պարգեւներուն ամէնէն թանկագինը ու ամէնէն անսխալարինս — ո՛յժ՝ կեանքի պայքարին դէմ:

Դժբա՛ղդ կին, իր էրկանը վերադարձը կը խնդրէ, մինչ ան բոլորովին մոռցած է զայն, ու անոր դոյտ թիւնն անդամ:

Տարեմտե

ՄԿՐՏԻՁ Ա. ԹՈՒՐԵԱՆ

ԽԱՐԲԵՐԴ ԵՒ 19^{րդ} ԴԱՐԸ

Երկսեռ զպրոցները կանոնաւորութեամբ դասաւորուած են. Գօլէճ մասնէլէ սոռաջ աշակերտը մանկապարտէղէ սկսեալ չորս նախադարձատական ճիւղերու մէջ ընթացք կ'աւարտէ:

1880էն ի վեր ընկերականութեան համար երկու սեուերէ իւր երկու հարիւր ընթացաւարտ տուած է, նախադարձատական ճիւղի ընթացաւարտներէն դասու Անոնց չնորհիւ զպրոցները կ'ունենան լաւագոյն դասատուներ տաեւտուրի ասպարէղի յաջողակ մարդեր եւ տուները՝ բարեկիրթ մայրեր:

Խարբերդցիին համար ազնկան մը զպրոցական կրթութիւնը զրեթէ օթիտին չափ կարեւոր է այսօր, եթէ ազնկը զպրոց երթալու պատահութեանէն զուրկ է, գէթ այցելու դասատուէ մը հասարակ զրեւ եւ կարգաւ սովորելու ճարը կը գտնէ:

Ատեն մը հարիւրէն մէկ հոգի միայն զրեւ ու կարգաւ գիտէր, բայց նորերու մէջ, կարգաւ ու գրեւ չը գիտցող հազուագիւտ է

հիմա Դպրոցները ամէն առնէ աւելի դնա հատուած են:

Մեր այսօրուան 8-9 տարեկան մանուկները 50 տարի առաջ եղող մեծերէ աւելի հմտութիւն ունին:

Առեւտուրի մարդեր ունինք որ ուղղակի Եւրոպայի հետ յարաբերութեան մէջ են: Կէս դար առաջ Խարբերդցիին անձանօթ Ամերիկան՝ ամէնէն աւելի անոր ծանօթ է այսօր: Եթէ օր մը անհասներ կտրեցին Աթլանթիկը, այսօր ընտանիքներ գային հոն փճանալու կամ կենդանանալու: Խարբերդէն Ամերիկա երթաւեկը սովորական բան մը դարձաւ, տուն չի կայ որ հոն մարդ մը կամ գէթ ազգական մը չունենայ:

Խարբերդցիին աւելի ընթերցասէր է այսօր: Նոր սերունդը՝ գրադարանը տան մէջ կտրեւոր պէտք մը կը համարի: Թղթաբերը քանի մը լեզուէ այլազան կրթական եւ բարոյական թերթերու արցակներ կը բերէ չաբէլէ չաբաթ:

Տուներու մէջ «մինտէր»ին կը յաջորդէ աթոռն ու բաղնայը, «քիւրսի»ին՝ ջերմոցը, եւ թուղթին տեղը սալակին կուգայ գոյնը պատուհանի բեղկերը:

Պատկերները եկեղեցիէն յետոյ տան պուտերը կուգան զարդարել:

Կանանց ու աղջկանց ձեռագործն ու ճաշակը կուգան տան կահաւորութիւն մէջ նորութիւն մը եւ նրբութիւն մը դնել:

«Լաչակ»ն ու «տօլազ»ը գեղջուկներու

մէջ կը պահեն իրենց գոյութիւնը. զեղին մոյկին եւ կարմիր մուճակին յաջորդած է «ֆօթին գալօշ»ն ու կիսալօշիկը, անպարկեշտ «ղըպուռ»ին՝ շրջազգեստը եւ կարմիր կապային բարեհաւ. «ճաքէթ»:

Սէթրի փանթօլը երկտառարդներու սիրած հագուստն է:

Ահա այս պատկերով կը փոխադրուինք 20-րդ դարու մէջ ապրելու:

ԱՇԽԻՐ Ս. ԵՌԻՍՈՒՖ

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԹԱՖՐԱՆԵԱՆ

(ԵՆՍԱՐԳՐՈՒԹԻՒՆ ՄԷ)

Ինչպէս ընկերացողները պիտի տեսնեն, Յարութիւն Թափրաշեան ունեցած է շատ հաւեւ ծագում մը եւ յետոյ կեանքի մեջ ալ իր կոչումը մանրամասնութեան անդին չէ անցած: Բայց հակառակ այս անհեղինակ կը ներկայացնենք անոր կենսագրութիւնը իր մահուան առթիւ, ցոյց տալու համար թէ՛ հաւեւ ծագում մը եւ հաւեւ ալ կոչում մը արգելք մը չեն որպէսզի մարդ հասնի պատշաճ այն տեսակի պիտեքտու որոնց քերեսը բարձր ծագում եւ կոչում ունեցողներ արժանի չպիտի ըլլային:

Ծ. Խ.

Նոր դարը եւ նոր տարին եկան չեկան առին տարին մենէ Թափրաշեան ընտանիքին էն համակրելի մէկ անդամը՝ Յարութիւն էֆէնտին, երեսուներկու տարեկան, խոր սուգի մէջ ձգելով ա՛րող ընտանիքը եւ բոլոր պարագան:

Յարութիւն էֆ. նախնական կրթութիւն մը առնելէ ետքը, իրեն մասնաձեւը ընտրած էր անհետաքրքիր մասնագիտութիւնը. լաւ ճանչցած էր իր կոչումը, կարծես անոր համար ծնած էր եւ քիչ ժամանակի մէջ մեծ յաջողութիւն գտած էր: Հայրը պարզ կօշկակար մըն էր, բայց ինք կըլարիկ զրամագլխով եւ մանուշակ իր բարի անունով պատուաւոր մանրամասն մը եղաւ հրապարակին վրայ:

Յարութիւն էֆ. ինչպէս իր գործը, նոյնպէս իր կենսակիցը լաւ գտած էր, յանձին Օր. Ն. Ժիլէլէկեանի, ընթացաւորտ Մարգարէի Աղջկանց Բարձր. Վարժարանին: Ան՝ իր անխոնջ աշխատութեամբ եւ իր մասինը ճարտար մասներով եւ բնական համեմատով շինեցին եւ զարդարեցին նոր եւ

կոկիկ տուն մը, որուն զարդերն էին անշուշտ երկնաւոր Հօր իրենց պարզեւած երկու փոքրիկ հրեշտակները, Արամիկը եւ Արմենուհին:

Թափրաշեան ընտանիքը դեռ հարուստ ընտանիք մը չէր սեպուէր, սակայն չէն եւ երջանիկ ընտանիք մըն էր. թաղին մէջ երգի եւ գաշնակի ձայնը յաճախ անոնց տունէն կը լսուէր. իրենց տան գոնիքն ալ իրենց սրտերն ալ միշտ բաց եւ պատրաստ էին հիւրեր ընդունելու եւ պատուասիրելու: Նաեւ Տէրօյը գործին եւ իր եկեղեցւոյն համար քիչ նախաձեռնեցող մէկը չէր ան:

Յարութիւն էֆ. իր ոտքը դեռ նոր գրած էր հանգստեան սեմին վրայ, զեռնոր երջանիկ ըլլալ եւ երջանիկ ընել կը խոտանար, երբ յանկարծ իր կեանքի միջօրէին մարեցաւ:

Յունվար 27ին, Կիրակի օրը, երբ լսուեցաւ թէ Յարութիւն էֆ. հոգեվարքի մէջ է ժողովուրդն հաժակ յուզեալ պոտերով եւ արտասուելից աչքերով աղօթքի պարագիւ

ցաւ, Բայց ինչպէս դեղեր ու դարմանները, նոյնպէս մեր աղօթքները չկրցին ետ կեցնել անդիմադրելի կոչումէն: Վերջապէս նոյն օրը արեւամուտէն քիչ առաջ, Յարութիւն էֆ, ալ ոչ եւս էր: Ան իր անկենդան մարմինը եւ դայն շրջապատող բոլոր սիրելիները կրկնակի խաւարի եւ արտասուաց հեղեղներու մէջ թողուլ անցած դայած էր անմահութեան սահմաններէն ներս, ուր ո՛չ ցաւ կայ եւ ո՛չ մահ, ո՛չ գիշեր կայ եւ ո՛չ խաւար: Հոն միշտ երջանիկ են, երջանիկ փառախին դառինք որոնք ամառուան ծաղիկներէն գեր ի վերոյ գեղով, կը ցնծան ու միշտ կ'երգեն նոր սկսուած փառքով: Բան մը, զոր մեր համակրելի եղբայրը հոս եղած ատեն շատ կը սիրէր, երգելն էր:

Յարութիւն էֆ, թէեւ մեծ եւ նշանաւոր գերդաստանի մը զաւակ չէր, բայց յուղարկաւորութեան հանդէսին մէջ անոնցմէ շատերէն աւելի նշանաւոր եղաւ, ըստ տեղական սովորութեան, երբ հանդուցելոյն դադար տունէն կը հանուէր, իր մտերիները, որոնք մեծաւ մասամբ ագգին պատուաւոր դասակարգին կը պատկանէին, ի պատիւ իրենց մտերւոյն, մեր զանգակին հետ իրենց զանգակն եւս հնչեցնել տունին, նաեւ եկեղեցւոյ երգիչ խումբը, իրենց սուգի շապիկներով եւ «խաչալէմներով» երգով ու փառքով մեզ ընկերացան եւ երբ տեսան թէ զազադին հետեւող մեծ բազմութիւնը անկարելի էր Աւետ. աղօթատեղւոյն մէջ ամէնքն ալ սգմեցնել՝ Գեր, Առաջ. Տեղապահին գիմեցին որ Մայր Եկեղեցւոյ զոհերը բանալու թոյլտուութիւն չնորհէ. Նորին Գերապատուութիւնն եւս աղնուաբար նոյն չնորհքով մնասին իր եւ Արժ. Քահանայից ներկայութիւնն եւս չնորհելով, արժանաւոր լի կերպով մասնակցեցան յուղարկաւորութեան հանդէսին որով յարգեցին ընդհանուրին ազնիւ զգացումը:

Եկեղեցւոյ մէջ պաշտօնի առաջնութիւնը քահանայից կարգին յանձնուելով, նոյնն Արժանապատուութիւնք իրենց մասը կատարելէ ետքը, նախ Գեր, Առաջ. Տեղապահ թ. Սարգիսեան վարդապետ, ապա անարժան,

յետոյ Ազգ. վարժարանի դասատուներէն Բե. Նիսիւրն էֆ, Թէրզի Մկրեան եւ Կարապետ էֆ. Հաճի Յարութիւնեան եւ յետոյ Հայկազուն էֆ. Գաղապահն, պարագային յարմար դամբանականներ խօսեցան:

Հոս արժան կը համարիմ յիշել ի մէջ այլոյ Գեր, Առաջ. Տեղապահին նրտածմէի մէկ ողբասացութիւնը, որ ամբողջ ժողովուրդը լսեցնել տուաւ:

Հանդէսը եկեղեցիէն դէպ ի գերեզմանատուն շարժած տունն, փողոցներու մէջ, ամէն կողմանէ ցոյց տրուած համակրութեանց եւ սրսկուած վարդի ջուրերուն հետ, քաղցր էր նաեւ տեսնել եւ լսել երկու երգիչ խումբերու փոփոխակի երգեցողութիւնները:

Գերեզմանատուն մեջ, պաշտօնի առաջնութիւնը անարժան ստանձնելով, հոն հողը հողին եւ հոգին հոգիին յանձնելէ ետքը Արժ. Տէր Խաչատուր քահանայի հոգեհանգըստամբ յուղարկաւորութեան հանդէսը վերջացուցինք:

Տարակոյս չունիմ թէ երկու աղբայրներէ բաղկացեալ այսպիսի հոծ բազմութեան մը եւ անոնց հողերու պաշտօնէից սիրով եւ համակրական զգացումներով ընկերանալը տեսնել որքան վսեմ եւ ազդու էր եւ հաճելի եւ ուրախարար երկու կողմի բազմութեան: Տա՛ր Նրկինք որ այս սուղ դասն եւ խրատէն խրատուէին եւ օրինակ առնէին մանաւանդ երիտասարդները, թէ հասարակ կօչկակարի մը զաւակն անգամ իր բարի կենցաղով եւ ազնիւ բնաւորութեամբ ինչպէս ամենուն յարգանացը կրնայ արժանանալ իրր ամիրայի զաւակ:

Հոս խօսքս վերջացնելէ առաջ պարտք կը համարիմ ի դիմաց մեր հանդուցեալ սիրելի եղբոր աղբականաց եւ Բող. Ժողովրդական՝ մեր անկեղծ եւ խորին չնորհակալութիւնը յայտնել, նախ, Գեր, Առաջ. Տեղապահ Հօր եւ Արժ. Քահանայից կարգին եւ այն ամէն սրբելի աղբայնոց, որոնք իրենց քաղցր համակրանքով հաճեցան յարգել մեր ողբացեալ եղբոր յուղարկաւորութեան հանդէսը առանց խորութեան:

Երկրորդ, մեր խորին չնորհակալութիւնը

կը յայտնենք նաեւ այն մեծանուն եւ մեծանունքի Լճէնականներուն, որոնց համապատասխանը չվերաւորելու համար զանց կ'ընենք անուններն տալ, եւ որոնք մտերմաբար եւ ազնուօրէն յուղարկաւորութեան հանդէսին վերաբերեալ բոլոր ծախսերը ստանձնելով թէ՛ բարոյապէս եւ թէ՛ նիւթապէս պատուեցին իրենց մտերմը եւ մեր ալ սիրելին:

Երրորդ, ազաքէն մեր խորին կարեկցութիւնը հանգուցեալին ծերունի ծնողաց, ողբացեալ այրին, երկու որբերուն եւ բոլոր պարագային, որոնք ճաշակեցին այս դառն դաւաթը, եւ որոնց համար Մեծ Մխիթարիչին, Ս. Հոգւոյն մխիթարութիւնը հայցելով կը մնամ բարեմաղթով:

Եօզկատ

Մ. ԳԱՆՈՒՍՏԵԱՆ

ԱՅԼ ԵՒ ԱՅԼՔ

ԱՂԱՒԻՆՆԵՐՈՒ ՆՈՒԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆ. —

Օտարական մը երբ տեսլին անդամ փեքին այցելի, պիտի դարմանայ երաժշտութեան տարօրինակ ձայն մը լսելով օդին մէջ: Զայնը կը հեռանայ, կը մօտենայ կամ յանկարծ կը դադրէ: Եթէ վեր նայի, թերեւս երկնից կապոյտին մէջ պիտի տեսնէ ձերմակ աղաւնիներու երամ մը: Ասորք եւ նուագածուները, Զինացիք կը սիրեն աղաւնի պահել, եւ որովհետեւ աղմուկէ ալ կ'ախորժին, աղաւնիներուն պոչին վրայ կը կապեն սուլելու ձայն հանող թեթեւ գործիք մը, որ ինքնիշխան կը սուլէ երբ աղաւնին կը սուրայ օդին մէջէն: Այս գործիքը նաեւ աղաւնիները կը պաշտպանէ գիշակեր թռչուններէ որոնք անոր սուր ձայնէն շատ կը վախնան:

ՀԱՐՈՒՍ ՀԱՐՍԵՐ. — Մարլպորտի զբոսուհին, Ամերիկայի Վանսէրպիլթներէն մէկուն աղջիկը, 2,000,000 անդղ. ոսկիի օթիտ ունէր: Ասոր հօրեղբոր մէկ աղջիկը վերջեւեւ ամուսնացաւ 4,000,000 ոսկիի օթիտով. նոյն գերզատանէն ուրիշ աղջիկ մըն ալ նոյնքան խոշոր գումար մը ունէր: Այս վերջին երկուքը հարուստ Ամերիկացիներու հետ ամուսնացան: Հռչակաւոր ճէ, Կուլտի աղջիկներէն մին 3,000,000 ոսկիի օթիտով ամուսնացաւ: Փրանսացի Կոնսի մը հետ: Անգլիոյ մէջ Պարոնէն Պարտէթ Քուիտ անուն այրին, որ իր զրադիրներէն մէկուն հետ ամուսնացաւ, վերոյիշեալներէն ոչ նուազ հարուստ էր: Երկու մեծահարուստ հարսնայուներ եւ նաեւ Օր. Թալպոթ եւ Համիլթոնի դուքսին աղջիկը, որոնց հարստութեան ճիշդ չափը դիւրին չէ գիտնալ եւ որոնց չափահաս լլալուն կ'սպասեն շատ երիտասարդներ:

«ԲԻԻՐԱԿՆ»Ի ՊԱՏԱՍԽԱՆՆԵՐԸ

Քրի-Դասապա. Մ. էֆ. Ս. — Ստացանք, Հարցումնիդ սիրուն է. բոլոր ո՞վ գիտէ:

Չարսանճագ. Մ. էֆ. Վ. — Դրկուեցաւ Ստացանք:

Եղեպի. Պատ. Պ. Խ. — Ստացանք. յուզուածին պէս կը կատարուի:

Մալաքիա. Յ. էֆ. Շ. — Դրկուեցաւ ամբողջովին. կ'ընդունինք այդ առաջարկը եւ կ'ապառենք անհամբեր: Ծնորհակալութիւն ձեր ջանքերուն համար: — Կրնայ աղէկ բան մը ըլլալ ան, եթէ թարգմանիչը հրատարակութեան ծաղքը հոգալու կարող է:

Խաբէրդ. Ս. էֆ. Շ. — Բանաւոր առաջարկնիդ ընդունուած է. փութացուցէք:

Նախորդ թիւին մէջ «Պուրկոն» պէտք է կարգաւ «Պուրպոն»:

Նիւթերու առասուքեան պատճառաւ, այս անգամ «Բիւրակն»-ի փաղափական բաժինը անկարելի եղաւ տալ ընթերցողներուն: Յառաջիկայ թիւով պիտի հրատարակենք մեր փաղափական բաժինը խմբագրող ներհուն աշխատակցէն ընդարձակ հայեացք մը Ռուսիոյ Չինաստանի մէջ բռնած փաղափականութեան եւ անկէ ծագելի միջազգային կարգ մը խնդիրներու վրայ:

Տեր եւ Տնօրէն

Հ. ՍՏԵՓԱՆ Խ. ԻԹԻԻԺԵԱՆ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՍՍԳՍԵԱՆ

17

and, p. 1

July:

neg.

gwl

117

၁၂၆၆

முன்

871113

PLM.

—

un-

7. 11.

SIII

und

01

սկի

24.

phny

1111.

1511

100.

Գին 10 դր.